

Е. В. Броскова,

Бердянський державний педагогічний університет,
науковий керівник – к.філол.н., доц. Т. І. Нікішина.

ТИПЫ И СТИЛИСТИЧЕСКАЯ РОЛЬ СИНОНИМОВ В СКАЗКАХ А. С. ПУШКИНА И И. Я. ФРАНКО

Анотація. В даній роботі ми проаналізували типи і визначили стилістическу роль синонімів на матеріалі сказок російського поета А. С. Пушкіна і українського прозаїка І. Я. Франко. Основна задача статті заключається в аналізі художественно-естетических особенностей різних видів синонімів в художественном тексті і їх емоціонально-експресивного ефекта. Для досягнення поставленої цілі ми, моделюючи синонімічні слова, розлічаючіся по різним критеріям, сопоставили градацію і описаніе етих моделей на основе образцов художественной літератури.

В формировании семантической и стилистической системы русского литературного и украинского литературного языков значительная роль принадлежит **синонимии**. Обогащение речи синонимами осуществляется непрерывно, чем расширяет его функциональные возможности. Такие авторитетные ученые науки о русском языке, как В. В. Виноградов, А. Н. Гвоздев, А. И. Ефимов, А. М. Пешковский, Л. В. Щерба, и др., анализировали явление синонимии как одно из важнейших стилиобразующих средств, которое являлось основой стилистической системы языка.

Явление синонимии имеет широкое изучение в науке, состав синонимов русского языка анализируется уже более двух столетий. Пиком развития синонимии украинского языка ученые считают XVI-XVII вв. и 20-е годы XX в. В то же время этот процесс находился под влиянием негативных тенденций в развитии украинского языка, в частности сознательной русификации. При заключении переводных словарей по ряду украинских синонимов выбирали тот, который копировал российский аналог, а изымали те, которые своим звуковой семантикой соответствовали законам украинского языка. Между тем вопрос изучения синонимии в русском и украинских языках остается **актуальным**, так как до сих пор ведутся споры о том, как определять синонимы в художественных текстах, классифицировать их и систематизировать.

Вопрос употребления синонимии в произведениях А. С. Пушкина является довольно интересным, так как его труды отмечаются точностью словоупотребления, разносторонним использованием стилистических и семантических значений синонимов. Изучением темы синонимии в произведениях этого автора ранее занимались такие ученые: В. А. Гречко, А. Д. Григорьева, В. М. Григорян, И. С. Ильинская, В. Г. Летягина и др.

В свою очередь проза И. Я. Франко также вбирает в себя богатые синонимические ресурсы, что позволяет предельно верно передать, и детали смысла, и стилистическую окраску, и коннотацию, возникающую в необычном сочетании. Явление синонимии в произведениях Франко ранее изучали такие исследователи как Н. К. Зеров, В. С. Корнийчук.

Целью исследования является употребление синонимов, конкретно – рассмотрение их типов и стилистической роли на примере произведений А. С. Пушкина ("Сказка о царе Салтане", "Сказка о рыбаке и рыбке", "Сказка о попе и о работнике его Балде") и на примере сказок И. Я. Франко ("Як звірі парувались з людьми", "Як лисиця сама себе перехитрила", "Старе добро забувається"). Для осуществления этой цели мы использовали такие **методы**, как описательный, классификации и сопоставления.

В русском и украинском языках существует достаточно большое количество объяснений понятия "синоним". В своем исследовании за основу мы берем определение Александровой З. Е. согласно которому синонимы – "это слова, которые имеют одно и то же лексическое значение, различаясь лишь оттенками значения, экспрессивной окраской и принадлежностью к тому или иному стилистическому слою языка"[1, 7]. Определения украинских исследователей не имеют значительных отличий в определении данного понятия, так, например, согласно Булаховскому Л. А., "синоніми – це

слова, ідентичні або подібні за значенням, здатні замінити один одного в тому чи іншому контексті"[2, 232].

В русском языке выведено несколько различных классификаций для определения типов синонимов:

- в зависимости от степени привязанности к контексту (контекстуальные и языковые);
- по степени семантической близости: (полные и частичные);
- частичные синонимы подразделяются по качеству различий между сходными словами на: семантические, стилистические и семантико-стилистические.

Следуя общепризнанной классификации, в анализируемых сказках А. С. Пушкина и И. Я. Франко были выделены такие типы частичных языковых синонимов:

– стилистические синонимы, которые различаются оттенком значения: *старуха* (разговорное) – *баба* (просторечное); *говорит* (нейтральное) – *молвила* (возвышенно-поэтическое); *царь* (нейтральное) – *государь* (книжное); *батюшка-царь* (просторечное) – *царь-отец* (возвышенно-поэтическое); *царица* (нейтральное) – *государева жена* (просторечное) – *государыня* (книжное); *ребенок* (нейтральное) – *дитя* (книжное); *поп* (разговорное) – *батька* (просторечное); *работник* (нейтральное) – *служитель* (книжное); *вражонок* (просторечное) – *супостат* (высокое); *черт* (разговорное) – *бес* (просторечное); *люди* (нейтральное) – *чоловік* [в значении "человек"] (нейтральное); *кобила* (просторечное) – *корова* (нейтральное); *клявсья* (нейтральное) – *присягав* (нейтральное) – *запевняв* (нейтральное); *говорить* (нейтральное) – *мовить* (возвышенно-поэтическое) – *розмовляє* (нейтральное);

– семантические синонимы, которые имеют разную сферу употребления или различную стилистическую окраску, но обозначают одно и то же явление действительности: *изба* – *землянка* (землянка – разновидность избы); *понатужился* – *поднапружился* (общий смысл слов одинаков, но слово "поднапружился" отличается более сильной характеристикой действия); *ліса* – *дебри* (дебри – в рус. – "дебри" – места, которые заросли непроходным лесом);

– семантико-стилистические синонимы, которые различаются лексическими значениями и стилистической окраской: *дурачина* (просторечное, т.е. глупый в значительной степени) – *простофиля* (просторечное, т.е. глупый в менее значительной степени); *вздурилась* (просторечное, т.е. разозлиться в значительной степени) – *бунтует* (просторечное, т.е. разозлиться в значительной степени), *ярмо* – *тягар* (оба синонима используются в тексте в значении "бремя"); *хата* – *нора* (нора – в значении "маленький дом"); *біда* – *пригода* (пригода – в рус. – "происшествие" – в значении "событие, нарушившее обычный ход вещей).

Так, важнейшая **стилистическая роль** синонимов заключается в стилеразличительной функции, градации и мейозисе. С целью придания авторского стиля произведениям, А. С. Пушкин использовал тождественные слова в художественных текстах. В связи с этим А. М. Пешковский писал: "Сплошь и рядом оценить выбор автором того или другого синонима можно только при рассмотрении данного текста на фоне всего произведения или даже всех произведений данного автора"[3, 172].

При этом нужно отметить, что в каждом синониме проявляется смысловое и стилистическое своеобразие, то есть тонкие, очень специфические смысловые оттенки, подается и то общее, что делает возможным ставить его в параллель с другими словами, и то своеобразное, специфическое, чем отличается оно от других.

Проанализировав различные определения синонимов в авторских произведениях, можно заметить, что в основе их лежат понятия, значение и взаимозаменяемость. Критерием при определении синонимов не может быть эмоциональная окраска слова: эмоции в языке играют лишь дополнительную роль и не могут быть начальным пунктом при анализе, а потому следует отталкиваться от логического характера слова. При установлении синонимичности слов следует исходить не из одного какого-то критерия, а с их совокупности: совпадение значения, синтаксическая сочетаемость и лексическая сочетаемость.

Таким образом, употребление различных по типизации синонимов в текстах А. С. Пушкина и И. Я. Франко выражают особенности индивидуального языкового стиля писателя, позволяя автору создавать оригинальные образы, усиливая эмоционально-экспрессивное звучание его произведений.

Література

1. Александрова З. Е. Словарь синонимов русского языка: Ок. 9000 синонимических рядов. / Под ред. Л. А. Чешко. – 5-е изд., стереотип. – М.: Рус. яз., 1986. – 600с.
2. Булаховський Л. А. Загальне мовознавство. – К.: Наукова думка, 1975. – 495с.
3. Пешковский А. М. Избранные труды / Под ред. И. А. Василенко и И. Р. Палей. – М.: Учпедгиз, 1959. – 252с.
4. Пушкин А.С. Полное собрание сочинений. – М.: Прогресс, 2010. – 1160бс.
5. Франко І. Я. Коли ще звірі говорили. – К.: "Видавництво Старого Лева", – 2016. – 72с.

А. В. Вовк,

Бердянський державний педагогічний університет,
науковий керівник – к.філол.н., доц. С. І. Корнієнко.

БОЛГАРСЬКА ДІАСПОРА В УКРАЇНІ: ФОРМУВАННЯ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ

Анотація. У статті розглянуто історію розвитку болгарської спільноти в Україні, еволюцію політики влади по відношенню до болгарського населення. Особливу увагу приділено проблемам, з якими стикається болгарська громада в часи російсько-турецьких війн. У роботі висвітлено формування юриспруденції через ознайомлення з нормативною базою XVI – XIX ст. (грамоти гетьманів, ордерів, указів царів), щодо надання прав та привілеїв болгарській діаспорі.

Ключові слова: болгар, болгарська діаспора, юриспруденція, права і привілеї переселенців.

Постановка проблеми. Болгарська спільнота є однією з найбільших національних об'єднань України. Представники етнічних болгар беруть і будуть брати активну участь у політичному і суспільному житті української держави, у вирішенні проблем, які на сьогодні є надзвичайно актуальними для всіх громадян України.

Згідно першого Всеукраїнського перепису населення, який відбувся 2001 року, до болгарської спільноти входить 205 тисяч громадян України. Більшість із них мешкають в Одеській, Запорізькій, Херсонській і Кіровоградській областях.

Для формування патріотичної та свідомої молоді людини необхідне ознайомлення з витоками становлення національного колориту, а для цього бажано зануритися в історичні події, бо як казав відомий український письменник і кінорежисер Олександр Довженко: "Народ, що не знає своєї історії, є народом сліпців", тому актуальним питанням є вивчення історично-правової основи переселенських процесів на українських землях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження правової основи формування болгарської діаспори в Україні зробили такі відомі вітчизняні вчені, як І.К. Бунін, І.І. Гуржос, В.А. Колеснік, В.С. Лобачевський, В.І. Мільчев, В.П. Петков, С.В. Петков [1].

У їхніх дослідженнях надається детальний аналіз історичних подій, пов'язаних із переселенням і освоєнням болгар на територіях українських земель, підібраний ряд законодавчо-нормативних актів того часу, які регулюють права і привілеї переселенців.

Постановка завдання. Метою статті є виділення основних документально підтверджених історичних подій, які вплинули на переселення болгарського народу на українські землі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Формування болгарської діаспори на території України бере своє коріння з кінця I - початку II тисячоліття і пов'язане з появою і розвитком Київської Русі. Тісніше міграційний процес належить до IV - VII ст. і має зв'язок з "Великим переселенням народів", коли ранньофеодальні політичні об'єднання скіфо-сарматського походження ділили між собою територію.

У часи правління гетьмана Богдана Хмельницького (1648-1657), Запорізька Січ підтримувала військово-політичні та торгово-економічні зв'язки з балканськими народами, права і привілеї греків і болгар ремісничо-купецьких громад Києва, Ніжина, Новгород-Сіверська та Путивля неодноразово